

*„Správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“
/Antoine de Saint Exupéri- Malý princ/*

Možná by se někomu mohlo zdát, že užití tohoto známého citátu je v pojednání týkajícím se výtvarného umění poněkud paradoxní. Avšak poměrně výstižně vyjadřuje stav vnímání uměleckého díla, věcí a jevů kolem nás. Usnadňuje pochopení některých výtvarných směrů či projevů /expresionismus, fauvismus, naivní umění.../. Umělecké dílo vzniká na základě toužení po subjektivní účasti a intenzivnějším prožívání koloběhu světa. Tato touha vytváří v každém člověku konkrétní duševní zaměření nutící jej k aktivní tvořivosti, která je reakcí proti všem formám pasivity. U uměleckých povah vzniká schopnost reflexe snažící se přímo bezprostředně poznávat, formovat ztvárňovat a oznamovat to, co jedinec vnímá, vidí, cítí. Účastní-li se člověk takovýmto způsobem na procesu umělecké tvorby, zvyšuje se u něj pocit životní radosti, jelikož v díle uspokojuje duševní potřeby a zájmy.

Mezi takové aktivně tvořící jedince patřili i manželé Marie a Martin Šítalovi. Začíná to téměř jako pohádka...není tomu tak dávno, kdy v malém jihočeském městečku Velešín v ulici Latrán pod náměstím stával malý přízemní domeček. Pokud jste vešli dovnitř, ocitli jste se ve skromném bytě. Tři nevelké místnosti však byly prodchnuty zajímavým kouzlem. Po stěnách se rozběhly ovečky, cválali tady koníci, veslovali muži na lodičkách kolem tajemného kruhu lesních víl, po bílé cestě se valily vozy se senem...Na zdech byl obrázek vedle obrázku a mezi těmito upřímně prožitými dílky žili Marie a Martin Šítalovi. Jejich osobnosti jsou neoddelitelně spjaty, přestože se sešli až v pozdním věku (Marii bylo tehdy padesát dva let a Martinovi padesát pět let), Martin o tomto setkání píše ve svém deníku...*„V listopadu r.1956 jsem dostal 14 dní dovolenou, bylo moc pěkné počasí, toulal jsem se po okolí Černice a tak jsem se dozvěděl, že Marie Vaclíková z Mojného je už samostatná a bydlí ve svém domku ve Velešíně, i dojel jsem si k ní, byla ovšem překvapená mou návštěvou, ale když slyšela, že za chvíli po letech práce nebudu mít žádný domov, přijala mou nabídku, abychom mohli žít spolu. Už při druhé návštěvě u ní jsme se domluvili o termínu svatby...“* Tito dva lidé se znali již od dětství, navštěvovali Obecnou školu v Černici a dokonce byli vzdálení příbuzní.

Marie pocházela z Mojného, kde se narodila 20.srpna1904 v domě č.p.5. Byla dcerou Petra a Kateřiny Vaclíkových a sestrou osmi sourozenců (čtyři z nich však zemřeli do jednoho roku svého věku). V letech 1910 až 1918 navštěvovala Obecnou školu v Černici. Přestože se dobře učila nemohla pokračovat ve studiu, jelikož v době těžce poznamenané válkou bylo důležitější pomoci při obživě rodiny. Přestože se Marie během války (kdy byl otec odvelen) starala o těžce nemocnou matku a sourozence, dokázala si ve svém drsném životě najít pohádkové chvíle skromného štěstí. Svůj přístup k životu vyjádřila v básni...

Štěstí

Kdo je skromný

ten je šťastný

nic mu nezchází.

Toho milost láska boží

žítím provází.

Ctnost skromnosti

jak fialka

roste ve stráni.

Svoji vůni nepokoří

nikdy nezraní.

Citovaná báseň není ojedinělým literárním projevem v Mariině životě. Ve dvaceti dvou letech napsala svou první báseň a poté jich následovalo ještě velké množství.)

Ve svých 41 letech začala pracovat ve velešínské továrně Jihostroj v zahradě, v šanýrně a nakonec jako čistička kování ve skladu. Po pěti letech práce si koupila malý domeček v Latránu pod velešínským náměstím. Tam se k ní roku 1956 přistěhoval a přiženil Martin. Marie zemřela ve Velešíně 28. prosince 1979.

Martin se narodil 8. listopadu 1901 ve Svachovské Lhotce v domě č.p. 1. Zde žil s rodiči Marií a Petrem Šítalovými a se třemi bratry. Roku 1903 otec zemřel a o rok později se matka provdala za Josefa Pechu ze Záhorkovic, se kterým měla další čtyři děti. V roce 1908 začal Martin navštěvovat Obecnou školu v Černici, ze které byl propuštěn již po sedmi letech, pravděpodobně v důsledku první světové války. Po té pracoval v Černici na statku, jako krmič dobytka a kočí u koní. V padesáti letech se stal nočním hlídačem ve Stavebním úřadě v Českém Krumlově, dále pracoval jako hlídač traktorové stanice v Chabíčovicích, ve velkoobchodě na Kaplickém nádraží a roku 1960 mu Marie sehnala místo ve velešínské Jihostroji, kde uklízel kovový odpad.

Oba vyrůstali v chudých rodinách, bez možnosti vzdělávání se. Proto po ukončení základní školy začali tvrdě pracovat v zemědělství.

Dokud Šítalovi žili ještě odděleně, ani jeden z nich nemaloval. Marie se zmiňuje o prvním setkávání s výtvarným projevem ve svém deníku...*„Kdy jsem se naučila malovat? To mohu prozradit smělě. Chodívali jsme k babičce z matčiny strany na návštěvu do č.3 na výměnek Tam abychom nezlobili, dala nám babička křídlo, dřevěná pelest' postele byla naše tabule, tam jsme psali a malovali.“* V dospělosti pak Marie začala malovat až během manželství (roku 1964) a to o něco později než její manžel.

Martin o svých začátcích píše toto...*„Pracoval jsem na směny, tedy jsem byl často sám doma. Tu napadlo mou ženušku, abych se nenaučil toulat po lesích nebo chodit do hostinců. Hrej si s malováním, když se ti to líbí. Začal jsem hned barvami, napřed vodovými, temperovými ačkoli podle rady akademických malířů má se začínat tužkou. Mé ženušce to nestačilo, líbily se jí mé práce, tedy mě už r.1958 koupila olejové barvy.“*

Manželé Šítalovi neměli žádné děti, své duše spojili v obrazech. Jejich dílo není spoutáno pravidly školených výtvarníků a provedením i využitím rozličných materiálů nabývá zajímavé atmosféry. Jako podložky například používali papíry, lepenky, sololitové desky, ale najdou se i dílka vyhotovená na kusech pruhovaných peřin či jiných pevnějších látek. Mnohé obrazy jsou pomalovány z obou stran. Malovali temperovými, olejovými barvami, ale využili i zbytky různých nátěrových barev, které na většině obrazů praskají a odlupují se. Některé obrazy si rámoval Martin vlastnoručně. Tyto rámy zhotovené z palivového dříví působí velice dojemně a jsou neoddělitelnou součástí tvorby.

Dílo manželů Šítalových má osobitou výpovědní hodnotu, je prostoupeno hlubokým citem a potřebou něco po sobě zanechat, obohatit sebe i své blízké prostou radostí. Po několika výstavách se v díle objevuje i touha po zviditelnění se, o zajištění pevného místa ve světě výtvarného umění. Z tohoto důvodu začali manželé Šítalovi sepisovat své deníky, které v mnoha opisech rozdávali lidem, kteří o ně měli zájem. Ve více provedeních zhotovili i několik obrazů.

Po přečtení deníků a zhlédnutí naivních obrazů manželů Šítalových si možná mnozí položí otázku, proč **naivní** tvorba vůbec zaujala důležité místo v dějinách výtvarného umění. Pokusím se ve zkratce tuto otázku zodpovědět. Umění je vytvářením, vytvářením nejen z lidských rukou, ale především z lidského ducha a srdce. Proto je k jeho pochopení nutný v první řadě cit a schopnost ponoření se do hloubky díla, jehož povrch je mnohdy nevýrazný, ba dokonce odpuzující, což lidem kladoucím důraz pouze na technickou dokonalost (často jen zdánlivou) zavírá bránu do jeho rozmanitých obzorů. Naivní umění mělo nemalý vliv na malbu 20. století. Na počátku 20. století byla akademie zastáncem optického iluzionismu- věrotajného realistického zobrazení. Proti tomuto názoru začali ve dvacátých letech vystupovat představitelé metafyzické malby. Ti se obraceli k naivní tvorbě, jelikož si uvědomovali, že právě ona zobrazuje svět bez obalu, jednoduše v jeho čisté přirozené podobě. Vycházeli z ní například tací umělci jako Marc Chagal či Paul Klee. V 70. letech 20.století mnohé umělecké proudy (pop-art, brutální neorealismus, asambláž) našly v naivním umění nerespektování tabu moderní klasiky v jeho antivýtvarnosti a reálné fantastičnosti. Uvědomovali si, že původní zdroje tvořivosti- instinktivní vzruchy, pravzpomínky a dětské asociace- jsou u umělců té doby zakryty nekonvenčními mechanismy, převzatými formulami a rozumovou kritickou metodou, pomocí níž využívají výtvarných prostředků, postupů, pravidel, jež jsou základem odbornosti. Tím vším se profesionální umělec mnohdy stává dalším článkem tradice, přestává být sám sebou. Proto se pak někteří umělci (představitelé automatismu, informelu, action painting) snažili zničit skořápky konvencí, aby se dostali zpět k původním pramenům, ze kterých naivista čerpá nevědomky, jelikož není omezen ani formovými ani námětovými zásadami. Tvorba je pro něj bytostným projevem, vyvolaným vnitřním nutkáním, reakcí pudu sebezáchovy pomáhající mu přenést se přes nedostatky života. Proto z naivních obrazů číší taková upřímnost a osobní přesvědčení, ony nás zkoušejí, zda v nás ještě zbyla kapka nevinnosti umožňující nám vstup do světa lidské přirozenosti.

(Mgr.Iva Hulíková- výňatek z teoretické části vlastní diplomové práce „Zahrada duše/Niterná rozmluva s tichou krajinou“, Iva Opekarová, PF JU, katedra Vv, v Českých Budějovicích, r.1999)